

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΥΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝΟΥ ΔΑΝΙΗΛ ΚΟΝΤΟΥΔΗΣ*

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΑΤΕΣΗ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΡ. ΛΗΜΝΟΥ

Καὶ ἤδη ἄς ἐξετάσωμεν τὴν συμπαράστασιν τοῦ Δανιήλ, εἰς τὰ ἀφορῶντα, τὴν διοίκησιν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, ζητήματα ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἐπισκόπου Σύρου κ.λ.π. διετέλεσε Συνοδικὸν μέλος κατὰ τὰς Συνοδικὰς περιόδους τῶν ἐτῶν 1843-1845, 1852-54¹. Κατὰ τὸ ἔτος 1850 ἦτο ἀναπληρωματικὸν σύνοδρον μέλος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐστάλησαν, ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον τὰ, ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα Ἐκκλησιαστικὰ νομοσχέδια, τὰ γνωστὰ ὡς νόμοι Σ' καὶ ΣΑ'². Μετέσχε διαφόρων Ἐπιτροπῶν πρὸς ἐπίλυσιν σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἀπετέλεσέ μέλος τῆς, μετὰ τῶν Κυνορίας Διονυσίου, Εὐβοίας Νεοφύτου, πρ. Ἡλείας Ἰωνᾶ, Ἀρχιμανδριτῶν Μισαήλ Ἀποστολίδου, Θεοφάνους Σιατιστέως, Νεοφύτου Δούκα καὶ Νεοφύτου Βάμβα, ἐπιτροπῆς, πρὸς ἐκπόνησιν σχεδίων Νόμων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ διφρακεῖτο ἐφεξῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, συνωδὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ παραδόσεσιν, ἐπιγραφομένων «Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικούσης αὐτὴν Ἱεραῆς Συνόδου καὶ τῶν ταύτης καθηκόντων» καὶ «Περὶ τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ Ἐπισκοπῶν καὶ περὶ τῶν Ἐπισκόπων, πρὸς δὲ καὶ περὶ τῶν μέσων τῶν ἀπαιτουμένων εἰς τὴν συντήρησιν τῶν Ἐπισκόπων» ὡσαύτως μετὰ τῶν Ἀττικῆς Νεοφύτου, Κυνορίας Διονυσίου, Ἀχαΐας Γρηγορίου, πρ. Ἡλείας Ἰωνᾶ, πρ. Μενδενίτζης Γρηγορίου καὶ πρ. Σάμου Κυρίλλου εἰργάσθη, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1843, πρὸς σύνταξιν ὑπομνήματος ὑποβληθέντος «Πρὸς τὴν Σ. τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῶν Συνέλευσιν», ἐν ᾗ διατυπώθη τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ἡ γνώμη, ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῆς, ἐπὶ τῇ βάσει δογματικῶν καὶ κανονικῶν ὄρων, διατυπώσεως ἐν τῷ Συν-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 280.

1. Β. Ἀτέση: Αἱ, κατὰ τὸ ἔτος 1845 ἀπόψεις τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας περὶ διοικήσεως αὐτῆς ἐν «Ἐκκλησία» ἔτ. 1953 ἀριθ. φύλ. 1-2 κ. ἐ. σ. 12-15 κ. ἐ. Πρβλ. Δ. Ματαράγκα: Αἱ περὶ τῆς Ἱ. Συνόδου ἀπόψεις τῆς Πολιτείας κατὰ τὸ ἔτος 1845. Ἀθῆναι 1953.

2. Β. Ἀτέση: Αἱ ἀπόψεις τῆς Πολιτείας περὶ ἐκλογῆς Ἐπισκόπων κατὰ τὸ ἔτος 1882 ἐνθ' ἄνωτ. σ. 26. Δ. Ματαράγκα: Δίκαιον Ἐκκλησίας-Πολιτείας, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 189.

τάγματι τοῦ 1844 τοῦ ἄρθρου περὶ θρησκείας, καὶ εἰδικώτερον περὶ Συνόδου τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹.

Εἰδικώτερον, τὸ ποιμαντορικόν, τοῦ Δανιὴλ, ἔργον, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ὑπῆρξε πλουσιώτατον εἰς πρακτικὰς ἐκφάνσεις, ὥστε δικαίως ἡ ἱστορία ν' ἀπονέμῃ αὐτῷ τὸν ἔπαινον, διὰ τὴν διαφυγὴν ἣν, περὶ τούτου, εἶχεν ἀντίληψιν.

Ἐνδιαφερόμενος ἵνα κηρύσσηται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς νήσους τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ περιφερείας ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ διορισμοῦ, ὡς Ἱεροκῆρυκος, τοῦ «Πανοσιολογιώτατου Κυρίου Θεοφίλου Οἰκονόμου» διὰ τὴν «πόλιν Τήνον καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς χωριῶν». «Ὅθεν, ἐπιλέγει ἢ ἀπὸ 23 Φεβρουαρίου 1843, διαταγὴ τούτου πρὸς τὸν Θεοφίλον, σὰς προτρεπομέν νὰ ἐξακολουθῆτε τὸ ἔργον τοῦ Ἱεροκῆρυκος ὄχι μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Δήμου σας ἀλλὰ καὶ τὰ πέριξ χωρία προσέχοντες νὰ μὴ ἀναφέρετε εἰς τοὺς λόγους σας περὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων ἢ προσβάλλετε ἄτομα, ἀλλὰ μόνον ἀναφέρετε περὶ τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως, περὶ τῶν ἱερῶν δογμάτων καὶ μυστηρίων καὶ ἐν γένει περὶ παντὸς θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἀντικειμένου...».

Διακαῆς, τοῦ ἀνδρὸς τούτου, πόθος ἦτο ἡ προώθησις τοῦ ζητήματος τῆς προσόδου τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου ἐν τῇ νεᾷ αὐτοῦ παροικίᾳ, τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν, τῆς Καρυστίας, τοιαύτην, εἰργάσθη ἐπιτυχῶς εἰς τὸν τομέα τούτον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1856 Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἦτο ὁ Χ. Χριστόπουλος, ὅστις ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην κατ' ἐπανάληψιν ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν, Ἱεράρχας, ἐγκυκλίους προτρεπτικὰς περὶ ἐξυψώσεως τοῦ, ὑπ' αὐτούς, ἱεροῦ κλήρου καὶ ἀποφυγῆς παρ' αὐτοῦ παρεκτροπῶν. Καὶ διὰ τῶν ἀπὸ 17, 19 καὶ 25 Ἰανουαρίου 1856 ἐμπιστευτικῶν ἐγγράφων ὁ Ὑπουργὸς οὗτος ἀνακοινῶν, τῷ ὑπὸ κρίσιν Ἀρχιερεῖ, μεθ' οὗ συνεδέετο διὰ φιλίας, λυπηρὰ τινα, κληρικῶν, ἐπεισόδια προσέθετε «Ἄν καὶ... ἔλαβον τὰ προσήκοντα μέτρα, ἀλλ' ὅμως σκόπιμον ἔκρινα ν' ἀνακοινώσω... καὶ πάλιν ὑπὸ ἐμπιστοσύνην πρὸς Ὑμᾶς, νῦντων οὕτω τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἀγρυπνον ἐπίβλεψιν τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος ἐπὶ πάντας ἰδίως τοὺς ἐν τοῖς καθ' ὑμᾶς τελοῦσι μοναστηρίοις ἐνδαιτωμένους...» ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς, ἀπὸ 10 Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, Ὑπουργικῆς ἐγκυκλίου προειρέποντο οἱ Ἀρχιερεῖς, ὅπως ἐπιτελῶσιν, ἐν φόβῳ Θεοῦ, τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα, ὡς ἄλλωστε καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 3460 τοῦ 1853, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τοιαύτη διέτασσε τούτους, ἵνα ἐργασθῶσιν «διὰ τὴν κράτυνσιν τῆς θρησκείας, διὰ τὸν ἐν πίστει στηριγμὸν τῶν εὐσεβῶν καὶ

1. Β. Ἀτέση: Αἱ, περὶ Συνόδου, ἀπόψεις τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἔτος 1843 ἐν «Ἐκκλησία» ἔτος 1952 ἀριθ. φύλ. 16-17 σ. 250 κ. ε.

διὰ τὴν τῶν ἡθῶν τοῦ ἐμπειστευμένου αὐτοῖς ποιμνίου θύθμισιν καὶ βελτίωσιν...» καὶ προσέλεγεν ἡ Ὑπουργικὴ, ὡς ἄνω, ἐγκύκλιος. «Τοὺς κληρικοὺς ὅμως τοὺς ὑφ' ὑμᾶς τελοῦντας καὶ ὀφείλοντας νὰ ἐκτελῶσι τὰς παραγγελίας ὑμῶν πρὸς τὸ ἠθικὸν συμφέρον τοῦ λαοῦ, μεθ' οὗ ἔχουσιν ἄμεινον τὴν συνάφειαν καὶ τὴν σχέσιν κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐφημερίας ἕκαστος, ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης καθήκον ἔχει νὰ ἐπιτηρῇ, ἐὰν ἐκπληρῶσιν ἀκριβῶς τὸ ἱερατικὸν αὐτῶν καθήκον καὶ συμβουλεύωσι τὰ σωτήρια εἰς τοὺς πιστοὺς, συνεργοῦντες οὕτω εἰς τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν συντήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ καθιστῶντες εὐχερεστέραν τὴν πραγματοποιήσιν τῶν, ὑπὲρ τῆς εἰημερίας τοῦ ἔθνους σωτηριαδεσμάτων μέτρων τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως ὄντινα δὲ τούτων εὐρηθε τυχὸν ὀλιγοροῦντα περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καθήκοντός του, τοῦτον ὡς παραβάτην θέλετε τιμωρεῖ παραδειγματικῶς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ θ' ἄρθρου τοῦ Σ' Νόμου.

Ὡδε τὸν λόγον καταλύοντες, παρακαλοῦμεν ν' ἀναφέρητε ἐκάστοτε εἰς ἡμᾶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐνεργείας ὑμῶν».

Ἀπαντῶν δ' ὁ Δανιὴλ εἰς τὰς, τοῦ Ὑπουργείου, ἐγκυκλίους γράφει τὰ ἑξῆς.

«Ἐξοχώτατε!

Ἐν ταῖς τρισὶν ἡμιεπισήμοις ἐμπιστευτικαῖς ὑμῶν ἐπιστολαῖς ἀναγνοὺς μὲν τὰ δυστυχῶς ἐπισυμβάντα ἐλυπήθην ὑπερβαλλόντως καὶ ηἰξάμην ἐγκαρδίως, ὅπως ὁ ἀπὸ τοσοῦτων δεινῶν τὴν πολυπαθῆ ἡμῶν Πατρίδα διασώσας ἔξαφανίσῃ καὶ τὴν μάλιστα ταύτην τῆς ληστείας, ἣτις ἀσχημίζει ἀληθῶς τὴν ἄλλως ὠραίαν καὶ εὐπρεπῆ ἡμῶν χώραν δι' ἐξελθῶν δὲ τὰς ἐν αὐταῖς πατρικὰς καὶ ὄντως θείας παραινέσεις, ἃς ἀπευθύνετε πρὸς ἅπαντα τὸν κλήρον, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἄχρῃ τοῦδε τῆς Σ. Κυβερνήσεως ἐνεργείας ὑπ' ὄψιν ἔχων, ἐδόξασα τὸν Κύριον, ὅτι προΐστανται τοῦ Ἔθνους ὑπουργοί, ἄνδρες φιλοπάτριδες καὶ συνέτοί καὶ ὅλως εἰς τὴν ἐθνικὴν εὐημερίαν ἀφωσιωμένοι, ὧν τὰ ἔργα οὐ διαλείπω εὐχόμενος, ὅπως ὁ Βασιλεὺς τῶν Βασιλευόντων εὐλογῇ καὶ κατευθύνῃ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος καὶ πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ μεγαριοσεβάστου ἡμῶν Ἀνακτος.

Ἐπειδὴ δ' αἱ εἰρημένια ὑμῶν ἐπιστολαὶ ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ κλήρου ὀφειλομένην σύντονον προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς ὅσον ἔνεστι θρησκευτικῆς τε καὶ ἠθικῆς διαπλάσεως καὶ μορφώσεως τοῦ Ἔθνους, κρίνω χρέος ν' ἀναφέρω ὑμῖν ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν παρ' ἐμοῦ ἄχρῃ τοῦδε πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπὸν ἐνηρηγμένων.

Οὐ διαλείπω ἐκάστοτε προφορικῶς τε καὶ ἐγγράφως ἐντελλόμενος τοῖς, κατὰ τὴν ὑπ' ἐμὲ Ἀρχιεπισκοπὴν, κληρικοῖς πᾶν ὅτι πρόσφορον πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ ἐν Χ' τῷ Κυρίῳ ποιμνίου ἡμῶν.

Ἐχω διωρισμένον ἓνα τῶν καλλιτέρων κληρικῶν, ὅστις δις τῆς ἑβδο-

μάδος διδάσκει τούς, ἐν ταῖς φυλακαῖς, καταδίκους τε καὶ ὑποδίκους, ἐξηγῶν εἰς αὐτούς ὅτι αἰετοτε εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἐλπίζωσιν, ὅστις πολυέλεος καὶ πολυεύσπλαγγος ἀποδέχεται τὸν ἀπὸ καρδίας μεταμελόμενον καὶ ὅτι οἱ πολιτικοὶ νόμοι εἶναι αὐταὶ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαὶ λεπτομερέστατα ἐφηρμοσμένοι εἰς τὴν κοινωνίαν, ἥτις ἔχει χρέος οὐ μόνον φυσικόν τε, ἀλλ' ἠθικὸν καὶ κοινωνικὸν νὰ τιμωρῇ καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν ἐγκλημάτων, διότι ἄλλως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Μὴ ὑπάρχοντος Ἱεροκλήρου κατὰ τὸν νομὸν τῶν Κυκλάδων ἔσπευσα πρὸ πολλοῦ ἤδη νὰ διατάξω εἰς πάντας τοὺς ὑπ' ἐμὲ κληρικούς ν' ἀναγινώσκωσιν ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν τὴν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας ἐξηγήσιν ἐκ τῶν, τοῦ μακαρίου Θεοτόκη, Κυριακοδρομίων. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο εἰς ὀλιγίστους ἰ. ναοὺς οὐχὶ ἀμελεία ἢ ραθυμία τοῦ κλήρου, ἀλλὰ διότι στεροῦνται Κυριακοδρομίων, τὰ ὅποια καὶ ἐγὼ ἀγνοῶ, πόθεν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν, ὅπως γίνηται ἡ τοιαύτη διδασκαλία ἐκάστοτε, ἥτις οὐ μικρὸν δύναται νὰ ὠφελήσῃ μετὰ τῆς τοῦ Ἱεροκλήρου διδασκαλίας, τοῦ ὁποίου τὸν διορισμὸν ἐγὼ τοῦλάχιστον ἀπολύτως ἀναγκαῖον νομίζω.

Ἄλλ' ἐπειδὴ κ. Ὑπουργέ, περὶ Κυριακοδρομίων ὁ λόγος, ἐπιτρέψατε νὰ παρακαλέσω, ὅπως εὐαρεστηθῆτε ὡς μέλος τῆς Σ. Κυβερνήσεως νὰ ἐνεργήσῃτε ὅπως ἀποσταλῶσιν ἡμῖν 25 ἔκτυπα Κυριακοδρομίων καὶ διανεμηθῶσιν εἰς τὰς ἔδρας τῶν ἱερῶν ναῶν.

Ἐπιλέγων εὐχομαι ὑμῖν ἐν Χ' τῷ Θεῷ, οὗ ἡ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

Τῆς ὑμετέρας Ἐξοχότητος καὶ ἐν Χ' εὐχέτης

† Σύρου καὶ Τήνου Δανιὴλ

Ἐν Ἐρμούπολει Σύρου τῇ 25 Ἰανουαρίου 1856

».

Καὶ ὁ Ὑπουργὸς γνωρίζει αὐτῷ τὰ ἐξῆς.

«Σεβασμιώτατε!

Ἀσμένως ἐδεξάμην καὶ μετ' ἀγαλλιάσεως διεξῆλθον τὴν παρὰ τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος πρὸς τὰς τρεῖς ἡμεπισημένους ἐπιστολάς μου, ἀπάντησιν 25 τοῦ παρελθόντος μηνός.

Ἐν αὐτῇ κατείδον ἦν ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς διαπλάσεως καὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ διαπεπιστευμένου ὑμῖν λογικοῦ ποιμνίου, ἐλάβετε πρόνοιαν καὶ σπουδὴν καὶ τὴν δραστήριον ἐνέργειαν τῶν ὑμετέρων πνευματικῶν καθηκόντων.

Διαδηλῶν εἰς ὑμᾶς ἐπὶ τούτοις τὸν ἀνήκοντα ἔπαινον, ἐπείγομαι νὰ διευκολύνω τὸ ὑμέτερον ἔργον, δι' ἀποστολῆς δέκα πέντε τελείων σειρῶν ἐκ τῶν Κυριακοδρομίων τοῦ ἀοιδίου Θεοτόκη, ὧν ἐκάστη σειρά σύγκειται ὡς οἴδατε ἐκ τεσσάρων βιβλίων· δύο μὲν περιεχόντων τὰς κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ Εὐαγγελικὰς περικοπὰς μετὰ ἐρμηνείας καὶ καταλλήλου ὁμιλίας ἠθικῆς, δύο δὲ περιλαμβανόντων τὰς καθ' ἅσας ὡσαύτως Κυριακὴν περικοπὰς τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν μετὰ ἐρμηνείας ὡσαύτως καὶ

καταλλήλου ἠθικῆς ομιλίας. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τούτων ἐξεδόθη ἤδη πρὸς ὑμᾶς παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἐπίσημον ἔγγραφον.

Τελευτῶν δὲ τὸν λόγον ἐπιφέρω. Μὴ παύσητε, Σεβασμιώτατε, ἐνεργοῦντες μετὰ τῆς αὐτῆς σπουδῆς διὰ τῶν πνευματικῶν καθηκόντων ὑμῶν, ἵνα, τῆς Ἐκκλησίας συμπαρομαρτούσης τῇ Πολιτείᾳ, φθάσωμεν ταχύτερον καὶ ἐπιτυχέστερον εἰς τὸν λίαν ποθητὸν σκοπὸν τῆς μορφώσεως καλῶν χριστιανῶν καὶ καλῶν πολιτῶν.

Ἀθήνησι τῇ 6 Φεβρουαρίου 1856.

Ὑποσημειοῦμαι μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ

Τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος υἱὸς ἐν Χριστῷ

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

X. Χριστόπουλος».

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1857 καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ὑπουργός, ὁ ὁποῖος ὁμολογουμένως ἐνεφορεῖτο ἐξ εὐσεβῶν διαθέσεων, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς διορθώσεως πολλῶν, οὐχὶ καλῶς ἐχόντων, ἐν τῷ διοικητικῷ, τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, συστήματι, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἰδρυσιν Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου πρὸς μισθοδοσίαν τῶν τε Ἀρχιερέων καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ ἐπιθυμῶν, ὅπως ὁ ἐφημεριακὸς τοιοῦτος συντηρεῖται ἀξιοπρεπῶς, πρὸς ἀποφυγὴν μεμψιμοιριῶν, πάντα δὲ ταῦτα ἀπόρροια τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν «Καὶ ὡς πιστοῦ καὶ γνησίου τέκνου τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς πολίτου ζηλοῦντος τὴν εὐημερίαν τῆς πατρίδος καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Ἔθνους...», συνέταξε δύο νομασχέδια¹, ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα, ἀποσταλέντα καὶ πρὸς τὸν Δανιὴλ μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως ἐκφέρῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην συνοδεύσας ταῦτα διὰ τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς.

« Ἀθήνησι τῇ 16 Νοεμβρίου 1857.

Σεβασμιώτατε,

Ἐκ τῶν κυριωτέρων μελημάτων μου ὑπῆρξαν πρὸ καιροῦ καὶ τὰ περὶ ἰδρύσεως Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἱεροῦ κλήρου, καὶ περὶ τῆς, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τῶν πρεσβυτέρων καὶ δικόνων. Διασκεψάμενος ἐπὶ ταῦτα συνέταξα δύο σχέδια νόμων, τῶν ὁποίων ἕκτυπα ἐγκλείων ὧδε, παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα, ἵνα μετὰ μελέτην ἐμβροιθῇ μοι ἐξηγήσῃ ἠτιολογημένως τὴν γνώμην αὐτῆς.

Ὁ Ὑπουργός

X. Χριστόπουλος»

Ἀπαντῶν δ' οὗτος εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν ἐκθέτει τὰς, ἐν προκειμένῳ, ἀπόψεις αὐτοῦ ὡς ἑξῆς.

1. Β. Ἀτέση: Αἱ, κατὰ τὸ ἔτος 1857, ἀπόψεις τῆς Πολιτείας περὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καὶ μισθοδοσίας τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου· ἐν «Ἐνορία» ἔτ. 1952 σ. 55 κ. ἑ.

«

Πρὸς

Τὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως κ. Ὑπουργὸν
Ἐκλαμπρότατε

Τὴν ἀπὸ 16 Νοεμβρίου ἐπιστολὴν Ὑμῶν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐπισυνημμένα δύο νομοσχέδια — Περὶ ἰδρύσεως Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου καὶ μισθοδοσίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων — λαβὼν, πρῶτον μὲν ἠυχαρίστησα Θεῷ τῷ δοτῆρι παντὸς ἀγαθοῦ, ὅτι τὸ πρὸ πολλοῦ ἀναγκαιότατον τοῦτο μέτρον, περὶ οὗ καὶ πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἔγραψι ἄλλοτε τὰ εἰκότα, πραγματοποιεῖται τέλος πάντων πρὸς ἔντιμον, τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἀποκατάστασιν, ἔπειτα δὲ καὶ ἠυλόγησα τὸν θεαρέστως ἅμα καὶ Ἑλληνικῶς προνοήσαντα καὶ διασχεψάμενον περὶ τούτου, κ. Ὑπουργόν.

Ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ ἀποσταλέντα μοι νομοσχέδια μετὰ προσοχῆς διεξελεθὼν εὐρίσκω δικαίως τε καὶ προσηκόντως συνθεθειμένα καὶ ἐν τούτῳ μόνον ἔχω εἰπεῖν, ὅτι τό, εἰς μισθοδοσίαν τῶν Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων ὄρισμένον ποσὸν ἀνεπαρκὲς ἔστι πρὸς τε τὰς καθ' ἡμέραν ἀνάγκας καὶ τὴν παρὰ τῶν κληρικῶν ἀπαιτουμένην ἀξιοπρεπῆ δίαίταν. Τοσοῦτω δὲ μᾶλλον νομίζω δικαίαν τὴν, τῆς μηνιαίας χορηγίας, ἐπαύξησιν, ὅσῳ, ἐγγάμων ὄντων τῶν πλείστων ἱερέων καὶ τοιούτων εἰς τοῦτιδον χειροτονουμένων, ἀδύνατον ἔσται διὰ τοῦ ποσοῦ τῶν 50-60 δραχμῶν καὶ τοσοῦτων ἄλλων, ὅσας ἔξ ἰδιαιτέρων προσφορῶν μόλις οἱ, ἐν ταῖς πόλεσι, πορίσονται εἰς τὴν τῶν οἰκιῶν συντήρησιν ἐπαρκεῖ. Καὶ ἄλλως δὲ ἀπρεπὲς τὸ μὴ πλείονα τοῦ Τεωνιακοῦ φύλακος ἔχειν τὴν χορηγίαν τόν, τοῦ χωρίου, πρεσβύτερον.

Τούτων οὖν ἕνεκα δίκαιον νομίζω καὶ πρέπον τῇ τῶν κληρικῶν, τάξει ὅπως ἡ μηνιαία χορηγία ὀρισθῇ

τοῦ μὲν ἐν χωρίῳ πρεσβυτέρου εἰς δραχμὰς 40.

τοῦ δὲ ἐν ὠμῇ » » » 50.

τοῦ δὲ ἐν πόλει » » » 80.

ἀνάλογον δὲ ἀποφαίνομαι καὶ τῆς τῶν διακόνων χορηγίας τὴν ἐπαύξησιν εἰς δραχμὰς 40 τῶν ἐν κώμαις καὶ 50 τῶν ἐν πόλεσιν.

Ταῦτα, Κύριε Ὑπουργέ, πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν ἀπαντῶν, εὐχομαι ταχεῖαν τὴν ἐπιψήφισιν τῶν Νομοσχεδίων, περὶ ὧν ὁ λόγος, πρὸς ἔντιμον ἀποκατάστασιν τοῦ ἱεροῦ, τῆς Ἑλλάδος, κλήρου, ὅστις εὐγνωμόνας ἔσσει μνημονεύσει τοῦ καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο, σὺν πολλοῖς ἄλλοις ὑπὲρ αὐτοῦ διαπραξαμένου Ὑπουργοῦ.

Διατελῶ τῆς Ὑμετέρας Ἐκλαμπρότητος ἔνθετος πρὸς Θεὸν Εὐχῆς.

Ὁ Μητροπολίτης Σύρου-Τήνου Δανιὴλ

Τὴν Νοεμβρίου 1857 Ἐρμούπολις».

Ἀποδίδων μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πειθαρχίας, τελετουργικῶς τε καὶ διοικητικῶς, σὺν ἄλλαις αὐτοῦ σχετικαῖς πράξεσιν, ἐξέδωκε καὶ ἑσωτερικὸν κανονισμόν, ἐν ᾧ περιείχοντο, ἐν λεπτομερείαις, αἱ γραμμαῖαι,

τὰς ὁποίας δέαν ν' ἀκολουθήσῃ, ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων, ὁ, ὑπ' αὐτόν, ἱερός κληρικός, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Κανονισμὸς τῶν ἱερῶν χρεῶν καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ, κατὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Σύρου, Τήνου καὶ Μήλου ἱεροῦ κλήρου»¹.

Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ, ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ, ἀρχιερατεία αὐτοῦ ἐξελίσσεται ἐν μέσῳ ἀντιδράσεων, ὡς πιστοῦται ἐκ πολλῶν περιστατικῶν καὶ ἐξ ἐπιστολῆς, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14-10-858, τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου, διευθυντοῦ τῆς ἰδιαιτέρας βιβλιοθήκης τοῦ Βασιλέως, διαλαμβανούσης σὺν ἄλλοις ὅτι «Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἐλυπήθη διὰ τὴν, πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα, ἀξιομιμπτον διαγωγὴν τῶν θελησάντων νὰ ἀναμίξωσιν ὑμᾶς εἰς πολιτικὰς ἐριθείας, ἀλλοτριὰς τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ὑψηλῆς ποιμαντορικῆς Ὑμῶν θέσεως. Τὰ τῆς ῥηθείσης ἐκλογῆς δὲν ὑπεβλήθησαν ἀκόμη εἰς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ὑπὸ τοῦ προσήκοντος Ὑπουργοῦ πιστεύω δέ, ὅτι ἡ Β. Κυβέρνησις, ἥτις εἶναι ἴση πρὸς πάντας καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν ὁμόνοιαν καὶ εὐταξίαν, θέλει σταθμίση τὰ πράγματα καὶ θέλει ἐνεργήσῃ ἐν τῇ συνέσει αὐτῆς ὅ,τι εἶναι δίκαιον καὶ σύμφωνον μὲ τὸ συμφέρον τῶν κατοίκων τῆς ἐμπορικῆς νήσου», ὅμως ὑπερπηδῶν ταύτας, παρὰ τὰς ἐκάστοτε συνεπεῖς τούτων, παρουσιαζομένας ἀπογοητεύσεις καὶ πικρίας, εἰργάζεται ἀποδοτικῶς.

Μεγάλως ἀπσχόλησε τὸν Δανιὴλ ἡ ἴδρυσις Ὁρφανοτροφείου ἀρρένων καὶ θηλέων ἐν Σύρῳ, διότι ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρὸς τὰ πλάσματα αὐτὰ δέον νὰ στρέφῃ περισσότερον τὴν προσοχὴν τῆς καὶ διὰ τοῦτο προέβη εἰς ἐνεργείας ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὁραματισμοῦ τούτου².

Ἐνδιαφερόμενος πρὸς ἀπόκτησιν μεμορφωμένου κλήρου ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν ἰδρύσεως ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου Ἱερατικῆς Σχολῆς καταρισθεῖ-

1. Τοῦτον ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ «Ἐνορία» ἔτ. 1953 σ. 30 κ.έ.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ, ἐκ τῆς ἀπὸ 17, 7βρίου 1860 ἐπιστολῆς πρὸς αὐτόν τοῦ Κύπρου Μακαρίου, περικοπῆ «Κἀγὼ οὐκ εἶδον μὲν, οἶδα δὲ τὴν Ὑμετέραν Πανιερότητα, ἐξ ὧν, ὁ κατὰ πνεῦμα ἐμὸς υἱὸς Ἱεροδιάκονος Κυπριανὸς διηγῆσατό μοι, ἀνακαλέσας ἐν τῇ τὸν συγκαταβατικώτερον ἔρπον, καθ' ὃν προσηνεχθῆ πρὸς αὐτόν ἡ ὑμετέρα Πανιερότης ἐν τε τῇ νήσῳ Τήνῳ καὶ Σύρῳ. Ὅποια ἀληθῶς συμπεράσματα ὑπερ Αὐτῆς δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς συμπεριφορᾶς ἐκείνης ἀκούσας! Ἀχαριστος φιλομουσία καὶ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ τῶν, περὶ εὐπροσηγορίας, θεῶν παραγγελμάτων τοῦ θεανθρώπου θέλουσι κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τοῖς συμπεράσμασι τούτοις...».

Ἀξιοσημείωτοι ὁσαύτως εἶναι καὶ αἱ γνῶμαι αὐτοῦ περὶ γάμου καὶ διαζυγίου. Ὅσα: Β. Ἀτέση: Αἱ ἀπόψεις τοῦ Δανιὴλ Κοντούδη Ἀρχιεπισκόπου Σύρου καὶ Τήνου περὶ γάμου, διαζυγίου καὶ μικτῶν γάμων ἐν «Ἐκκλησία» ἔτ. 1952 ἀριθ. φύλ. 20 σ. 308 κ.έ.

2. Β. Ἀτέση: Πτυχὰι τῆς ποιμαντορικῆς ζωῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σύρου καὶ Τήνου Δανιὴλ Κοντούδη ἐν «Ἐνορία» ἔτ. 1953 σ. 109 κ.έ.

σης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ, Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἡ ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Κυκλάδων Ἐπιτροπή», ἣτις διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 41/23 καὶ ἀπὸ α'. 7βρίου 1859 ἀποφάσεώς της διεκήρυξεν ὅτι «ἐκτίθεται εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν ἡ τῶν ὑπογείων καὶ ἀνωγείων τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἐπιτροπικοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κατασκευή, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς Ἱερατικὴ Σχολὴ κατὰ τὸ ἐγκριθέν σχέδιον, ὑπολογισμὸν καὶ τεχνικοὺς ὄρους, τὰ ὅποια ὑπάρχουν ἐκτεθειμένα εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐνταῦθα Μητροπόλεως».

Ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν ἱερῶν ναῶν εἰργάσθη πρὸς ἀνέγεσθαι τοῦ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοιοῦτου, ὡς διαβλέπει τις ἐν τῇ, πρὸς τὸν Ἄνδρ. Μάμουκαν, ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἐν ἣ ἀναγράφεται, ὅτι ἐλήφθη τοιαύτη τοῦ «Βαρόνου Σίμωνος Σίνα καὶ μετὰ τῶν δραχμῶν τριῶν χιλιάδων τὰς ὁποίας εὐηρεστήθη νὰ ἐμβάσῃ ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς καταρτισμὸν τοῦ ἀνεγειρομένου ἐνταῦθα ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου... Πλήρεις δὲ εὐγνωμοσύνης καὶ ἐλπίδων εἰς τὰ γενναῖα τοῦ ἀνδρὸς αἰσθήματα, ἐγὼ τε καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἐρμουπόλεως ἐδέχθημεν τὴν εὐσεβῆ ταύτην προσφορὰν. Καὶ ὡς ἐλάχιστον τούτου τεκμήριον ἐτελέσθη σήμερον παρ' ἐμοῦ Ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς του, εἰς ὃ θέλει προστεθῆ καὶ ἐπίσημος προᾶξις τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς ἐξηγοῦσα τὴν, πρὸς τὸν εὐεργέτην τοῦ δήμου, εὐγνωμοσύνην...» γράφων δὲ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον, τὸν δωρητὴν, εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν (25/7 Νοεμβρίου 1856) σὺν τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν. «Ἡ εὐσεβὴς αὕτη προσφορὰ, δικαίωσασα τὰς προσδοκίας ἀπάντων ἐνέπλησε χαρᾶς τὸν λαὸν τῆς Ἐρμουπόλεως ἀξιοθέντα εὐμενοῦς ὑποδοχῆς τῆς, δι' ἐμοῦ, ἀπευθυνθείσης πρὸς Ὑμᾶς παρακλήσεως του καὶ δικαίως εὐελπιζόμενον πάντοτε εἰς τὰ γενναῖα καὶ χριστιανικὰ Ὑμῶν αἰσθήματα. Ὡς ἐλάχιστον δὲ τεκμήριον εὐγνωμοσύνης ἐτελέσθη σήμερον παρ' ἐμοῦ Ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου ὑμῶν πατρὸς...».

Ὁσαύτως δ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ καθηγιασθῆ καὶ ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς κατωτέρω ἀναγραφῆς.

« Ἱερὸν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς Ἀθανασίου
τέμενος τόδε
ἴδρυται καὶ καθιέρωται ἐν ἔτει σωτηρίῳ
,αὤξά'. θ'. μηνὸς Ἰουλίου
Ποιμάντωρ μὲν ἦν ὁ κλεινὸς Ἱεράρχης
Δανιὴλ ὁ ἐκ Χίου, ὅτε ἡ πρώτη κρηπίς
τοῦ τέμενους ἐτέθη, προνοία αὐτοῦ
συνδρομῇ τ' ἐπιμόνω
συνέπραττον δὲ συνεισέφερον ἅμα

Ἐρομουπολίται μὲν πάντες
 ἰδίᾳ δ' οἱ εὐσεβεῖς ἔφοροι ἀείμνηστοι ἄνδρες
 Γ. Χ. Γκρέκος καὶ Δ. Χ. Ἰωάννου

».

Ὡς γνωστὸν ἦ, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1854, ἐκραγεῖσα ἐν Νοτίῳ Ἠπειρῷ ἐπανάστασις καὶ ταχύτατα διαδοθεῖσα εἰς ὀλόκληρον τὴν ὑπόλοιπον Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐνεθουσίασε βαθύτατα τὸ πανελλήνιον καὶ προσέλαβε τοιαύτην «ἐσωτερικὴν δύναμιν συνοχῆς, ὀργανώσεως, πειθαρχίας καὶ ἠθικοῦ φρονήματος»¹, ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς πάντας εἰς συμμετοχὴν, ἐν οἷς καὶ τὸν Δανιήλ, ὅστις ἐκτὸς ἄλλων αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἀπηύθυνε τὴν κατωτέρω ἐπιστολήν, εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ ἀναγραφόμενους Ἱεράρχας παρακαλουμένους, ὅπως ἰδρῦσασιν ἐπιτροπὰς πρὸς συλλογὴν ἐξάνων, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου, βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος· αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς·

« Ἐμπιστευτικὴ ἐπιστολὴ
 Παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Σύρου καὶ Τήνου
 Πρὸς τοὺς Σ. Σ. Ἱεράρχας
 Ἀρχιεπίσκοπον Χαλκίδος
 Ἐπίσκοπον Καρυστίας
 » Ἄνδρου καὶ Κέας
 » Νάξου
 » Θήρας

Σεβασμιώτατε ἀδελφὲ ἐν Χριστῷ.

Εὐθιέτου δραττόμενος ἀφορμῆς, τῆς ὀμοθύμου εὐχῆς τὴν ὀποῖαν ἄπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἐκφράζει ὑπὲρ τῶν ἐν πολέμῳ ἤδη ὄντων ὀμογενῶν, κρῖνω ἱερωτάτου καὶ εἰς ὑμᾶς προσφιλεστάτου καθήκοντος, ἐκπλήρωσιν, τὸ νὰ ἐπιστείλω τὸ παρὸν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, εἴτε προλαμβάνων τὸ μήπω ἴσως μέχρις ὑμῶν περιελθόν, εἴτε συνοδεύων τό, σύγχρονα μὲ τὴν παροῦσαν περιελευσόμενον εἰς ὑμᾶς, ἄκουσμα.

Οἱ, ὑπὸ τὸν ἀφόρητον τῆς δουλείας ζυγὸν στεναίνοντες ὀμογενεῖς περιεζώσαντο μάχισαν καὶ ἐπαλέβοντο ἔθλου καὶ θυρεοῦ, ὅπως ἀνακλήσωσι τὰ τιμαλφέστατα δίκαια αὐτῶν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀυτονομίαν καὶ μάχονται ἤδη ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος.

Χρέος φιλάδελφον, χρέος χριστιανικόν, ἐκπλήρωσις ἠθιῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἶναι ἡ πρόθυμος παρ' ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν συνδρομὴ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ὀμοπίστων, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ὀμογενῶν. Ταύτην ἐπιτάττει εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος διὰ τῆς δευτέρας (ἧτις κατὰ τὸ

1. Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐν Ἀθήναις 1925 τόμ. 5' σ. 288.

Κυριακὸν λόγιον εἶναι *ὁμοία* καὶ στενωτάτα συνδεδεμένη μετὰ τὴν πρώτην) ἐντολῆς «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν».

Ἄλλὰ τί λέγω; ὁ κάτοικος τῶν ὁμόρων εἰς τὴν, θεία συνάρσει, ἀποκαταστάσαν ἐλευθέραν καὶ εὐκλεῶς Βασιλευομένην Ἑλλάδα, ἐπαρχιῶν ὁ ἀναλαβὼν ἤδη τὸν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἀγῶνα, Ἑλληνας, δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ κατὰ θεῖαν ἐντολὴν *πλησίον ἡμῶν*, ἀλλ' εἶναι αὐτὸς οὗτος καὶ *ἀπαιτητῆς ἔνδικος*. Ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὰ ἴσα τῶν κόπων, τὰ ἴσα τοῦ, ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας, ἐκκεχυμένου αἵματος αὐτοῦ, τὰ ἴσα τῶν χρηματικῶν συνεισφορῶν του· ἐβोधήθησεν ἡμᾶς καὶ ἠλευθερωθῆμεν, συνέπαθε καὶ συνεικινδύνευσεν μεθ' ἡμῶν καὶ ἡμεῖς ἐσώθημεν. Ἐν τοσοῦτῳ, αὐτὸς εἶχε μείνει ἔξω τοῦ νυμφῶνος, ὅτε οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς ἐχώρισαν τὴν ἰδικήν του ἀπὸ τὴν ἡμετέραν τύχην ἔμενε δὲ ὑπὸ τὸν ζυγὸν καὶ ὑπὸ τὴν μάστιγα τοῦ τυράννου στενάζων καὶ ἐκ μόνης τῆς θείας Προνοίας ἀπεκδεχόμενος τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ πληρωθῶσι *καιροὶ καιρῶν*.

Ἡ ἡμέρα αὕτη—σὺν Θεῷ εἰρήσθω—ἐφθασεν ἤδη ἐπιφώσκουσα. Καθὼς λοιπὸν τότε τὸ ἐλευθέρων Ἑλληνικόν, οὐχ εἰς ἑαυτὸ μόνον, ἀλλὰ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν θεῖαν ἀντίληψιν καὶ κατὰ δεύτερον εἰς τὴν σύμπραξιν αὐτῶν τῶν εἰσέτι δούλων συναδέλφων μας, ὀφείλει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν αὐτοῦ, οὕτω νῦν χρεὸς ἔχομεν πάντες ἡμεῖς νὰ συνδράμωμεν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ μέσου αὐτοὺς τοὺς συναδέλφους ἡμῶν, τοὺς ἀναλαβόντας ἤδη τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ἀνταποδιδόντες ἴσον τὸ ἀνταπόδομα.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κληρὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλλάδος ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἔσπευσεν διὰ λόγου, οὐχ ἤττον ἢ καὶ δι' ἔργου τοῦτέστι διὰ συνεισφορῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀνίσον ἐκείνην, κατὰ τῶν τυράννων τοῦ Ἑθνους, *πάλην* ταύτης δὲ περαιοθείσης ἀπέδωκε τότε εἰς τὸν οὕτως εὐδοκήσαντα Κύριον, τὰς εὐχαριστηρίους εὐχὰς του· διὰ τοῦτο δίκαιον καὶ νῦν εἶναι, αὐτὸς ὁ κληρὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλλάδος νὰ μὴ μείνῃ ἀδιάφορος ὑπὲρ τῶν, διὰ τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα ἀγωνιζομένων συναδέλφων ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ σπεύσῃ καὶ πάλιν καὶ διὰ λόγου καὶ διὰ συνεισφορῶν νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν βοήθειάν των. Οὕτω πάντες κληρικοὶ μετὰ λαϊκῶν, καὶ λαϊκοὶ μετὰ κληρικῶν θέλομεν ἐκπληρώσει, Σεβάσμιε ἀδελφέ, τὴν Κυριακὴν ἐντολὴν *τῆς πρὸς τὸν Πλησίον ἀγάπης*· οὕτω θέλομεν ἐκπληρώσει τὴν Ἀποστολικὴν παραγγελίαν καὶ ἀποδείξει συγχρόνως, ὅτι εἰς ἄλλους ἴσως, οὐδαμῶς δὲ εἰς τινὰ ἡμῶν ἀρμόζει τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο λόγιον «εἴ τις τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν Πίστιν ἠρηνηται καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων». Συντρέχοντες δὲ προθύμως εἰς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, θέλομεν βεβαίως φανῆ εὐάρεστοι καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Μεγαλειστάτου Βασιλέως ἡμῶν, τοῦ ὁποίου ἡ καρδιά, ὡς οἶδαμεν, πλήρης ἑλληνισμοῦ καὶ φιλανθρωπίας ἀλγεῖ βαρέως ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασιν (ἄπερ ὁ Θεὸς ἀποσοβῆσει!) παντὸς Ἑλληνοῦ, παντὸς χριστιανοῦ.

Συνδρομαὶ ἐνεργοῦνται πανταχοῦ ὑπὲρ τῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν πολέμῳ ἀδελφῶν καὶ ὁμοπίστων ἡμῶν καὶ προθύμως ἅπαντες καταβάλλουσι χρήματα. Ἄλλ' ἢ, τῶν συνδρομῶν, συλλογὴ δὲν εἶναι ἔργον τοῦ τυχόντος. Οἱ πνευματικῶς ἠγούμενοι τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες αὐτοῦ, εἰσὶ τὰ ὄργανα, δι' ὧν ἡ συλλογὴ αὕτη γίνεται μετὰ πλήρους καὶ ἐπιτυχίας καὶ ἀσφαλείας.

Ἐξέθηκα ταῦτα διὰ μακρῶν εἰς ὑμᾶς, οὐχὶ ἵνα νύξω τὴν φιλαδελφίαν ὑμῶν, διότι πέπεισμαι, ὅτι τὸ αὐτὸ μ' ἐμὲ καὶ ἴσως ζωηρότερον ὑμεῖς ἔχετε αἴσθημα, ἀλλὰ κυρίως ἵνα πληροφορήσω ὑμᾶς περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς γινομένων καὶ περὶ τοῦ αἰσθήματος ὑφ' οὗ κατέχεται ἔνθουν ἅπαν τὸ ἑλληνικόν.

Συγκεφαλαιῶν δὲ τὸν λόγον ἐπιφέρω τὰ ἑξῆς: Λάβετε μέρος, Σεβάσμιε ἀδελφὲ καὶ ὑμεῖς εἰς τὸ προκείμενον φιλάδελφον, χριστιανικόν, φιλάνθρωπον καὶ θεάρεστον ἔργον. Συνεννοηθῆτε ὅπου μὲν ὑμεῖς αὐτοὶ ἐνδημεῖτε, μετὰ τῆς ἐπιτοπίου διοικητικῆς ἀρχῆς, ὅπου δὲ δὲν δύνασθε νὰ παρευρεθῆτε, παραγγείλατε εἰς τὸν ὑμέτερον ἐπίτροπον ἢ ἀποστείλατε ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐπισκοπῆς, ὃν ἂν κρίνετε καταλληλότερον, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου καὶ ἄρξασθε τῆς συλλογῆς χρηματικῶν συνδρομῶν, δίδόντες ὑμεῖς αὐτοὶ πρῶτοι τὸ παράδειγμα μετὰ γενναιότητος καὶ προκαλοῦντες εἰς μίμησιν ἅπαντας τοὺς εἴτε λαϊκοὺς εἴτε κληρικοὺς τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐπισκοπῆς καὶ πιστεύομεν, ὅτι παρ' οὐδενὸς ἀπαντήσετε ψυχρότητα εἰς τοιαύτην πράξιν. Τὰ δὲ εἰσπραχθίσόμενα χρήματα δύνασθε νὰ πέμπητε καθ' ἀναλογίαν τῶν ἐβδομαδιαίων εἰσπράξεων ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν, ἐν Ἀθήναις, Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ἐν ἣ ὑπάρχει τελεία ἀσφάλεια, συγχρόνως δὲ εἰδοποιεῖτε ἐκάστοτε περὶ αὐτῶν καὶ τὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ἀδελφικῶς ὑμᾶς ἀσπαζόμενον.

Σύρου - Τήνου Δανιὴλ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Φεβρουαρίου 1854

»!

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ταύτην ἀπαντῶν ὁ Καρυστίας — ἐν τῷ φακέλλῳ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Δανιὴλ δὲν εὗρηται αἱ ἀπαντήσεις τῶν ἄλλων Ἀρχιερέων — γράφει τὰ ἑξῆς.

«Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα καὶ Ἀρχιεπίσκοπε Σύρου καὶ Τήνου Κύριε Δανιὴλ καὶ ἐν Χριστῷ προσφιλέστατέ μοι ἀδελφέ!

Ἔλαβον ἀσμένως τὴν ἀπὸ 9 τοῦ ἤδη μεσοῦντος μηνὸς Φεβρουαρίου ε. ἔ. ἐπιστολὴν Σας ἐνθουν ὅλως καὶ παθητικὸν ἐμφαίνουσαν χαρακτῆρα

1. Διὰ τῆς ἀπὸ 5 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους ἐγκυκλίου διαταγῆς προότρψε τοὺς ἀρχιερατικούς αὐτοῦ ἐπιτρόπους, ὅπως συνεννοούμενοι καὶ μετὰ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν προβῶσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων πρὸς «ἐναρξιν χρηματικῶν συνδρομῶν δίδόντες ὑμεῖς αὐτοὶ πρῶτον τὸ παράδειγμα μετὰ γενναιότητος προκαλοῦντες ἅπαντας τοὺς εἴτε λαϊκοὺς εἴτε κληρικοὺς καὶ πιστεύομεν, ὅτι παρ' οὐδενὸς ἀπαντήσετε ψυχρότητα εἰς τοιαύτην πράξιν...».

ὑπὲρ τῶν ὑποστάντων μὲν τετρααιώνιον ἤδη ζυγὸν τοῦ ἐπαράτου Ὀθωμανοῦ, ἀνακηφάντων δὲ ἤδη (θεῖα συνάρσει) καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας ἑαυτῶν ἀγωνιζομένων.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη Σεβασμιώτατε! διὰ τὰ ἐν αὐτῇ πλήρη φιλανθρωπίας καὶ ἐθνισμοῦ αἰσθημάτων Σας καθιστᾷ τῷ ὄντι τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἐνδοξον μὲν παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, φίλον δὲ τῷ Θεῷ καὶ εὐάρεστον διὰ τὴν τελείαν συμπλήρωσιν τῆς θείας αὐτοῦ ἐντολῆς, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης!

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσιν ἀληθῶς τὰ περὶ ὑμᾶς τὸ δ' ἐπ' ἐμοὶ θέλω προσπαθῆσαι εἰς τὸ νὰ συμπράξω κἀγὼ καὶ συντελέσω, τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν περὶ συνεισφορᾶς συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων ἡμῶν ἀδελφῶν, καθὰ καὶ ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης καὶ ἄλλοι τινὲς ὁμόθυμοι καὶ ὁμόφρονες φίλοι μοι ἐνετείλαντο, καὶ καθόσον μάλιστα ὡς ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης μὲ πληροφοροεῖ, ὑπάρχει εἰς τοῦτο συνοδοῦς καὶ ἡ Βασιλικὴ εὐαρέσκεια καὶ ἡ, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκατάθεσις.

Ταῦτα ἀπαντῶν εἰς τὴν ἄνω μνησθεῖσαν ἀδελφικὴν ἐπιστολὴν Ὑμῶν μένω ἐν τῇ ἀδελφικῇ καὶ πλήρει ἀγάπῃ, ὡς καὶ μὲ τὸ προσήκον τῇ Ὑμ. Σεβασμιότητι σέβας.

† Ὁ Καρυστίας Μακάριος καὶ ἐν Χ' ἀδελφός! ».

Ἐν Κύμῃ τῆς Καρυστίας
τὴν 15 Φεβρουαρίου 1854.

1. Μεταξὺ τῶν Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σύρου καὶ Τήνου Λεοντ. Καμπάνη καὶ Ζαχαρίου Μαθᾶ Γραμματέως παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ἀντηλλάγησαν ἐπιστολαί, ὧν τὸ περιεχόμενον περιεστρέφετο περὶ τὸν Καρυστίας Μακάριον. Ὁ Καμπάνης ἐθεώρησε πρέπον ἀπευθυνόμενος πρὸς τόν, ἐν Ἀθήναις, λόγῳ τῶν Συνοδικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, οἰκτεῖον Ἱεράρχην νὰ γράψῃ τὰ ἐξῆς παραθέτων καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μαθᾶ.

«Τὴν Ὑμετέραν Πανιερότητα ταπεινῶς προσκυνῶ ἀσπαζόμενος τὴν δεξιάν Σας.

Ἡθέλησα νὰ συγχαρῶ τὸν κ. Μαθᾶν διὰ τὴν εἰς Κόρινθον ὑποψηφιότητά του, ὅσον ἀπὸ καλῆν διάθεσιν τῆς Πανιερότητός Σας.

Συγχρόνως τὸν ἐπαραπονοῦμην διὰ τὰ, μικροῦ νοός, γράμματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἅγιος Καρυστίας ἔγραψε πρὸς τὴν Πανιερότητά Σας εἰδὼς αὐτὸν φίλον του καὶ τὸν ἐπαρεχάλον νὰ μοι γράψῃ ὁποῖαν ὑπόληψιν ἡ Πανιερότης του ὁ ἅγιος Καρυστίας σώζει ἐν Ἀθήναις καὶ παρ' αὐτῇ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ μὴ δόσας, ὁμολογῶ τὸ ἀμάχημά μου, τόσῃ πίστιν εἰς τοὺς, κατὰ τῆς Πανιερότητός του, λόγους Σας.

Χάριν περιεργείας ἐσωκλείω τὴν ἀπάντησιν τοῦ κυρίου Μαθᾶ, ἵνα εἰδῆτε πῶς μοι τὸν ἐξιστορεῖ ἡ Πανοσιολογιότης του, ὥστε νὰ γίνω ἄλλος ἐξ ἄλλου καὶ νὰ ἀμφιβάλω περὶ τὰ τέλη του ἂν ἐξακολουθῇ νὰ διάγῃ ὡς τὸν ἱστορεῖ ὁ κύριος Μαθᾶς.

Ἀληθῶς ἄλλα τὰ γράμματα καὶ ἄλλη ἡ γνώσις. Εἶεν.

Πῶς σὰς φαίνεται Δεσπότη μου ὁ δεύτερος πόλεμος τῆς Ἑλλάδος καθὼς τὸν ὀνομάζει ὁ σοφὸς Διδάσκαλος κύριος Βάμβας; ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Θεοῦ, δι' εὐχῶν Σας, νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ στήσωμεν τὸν θρόνον τοῦ Βασιλέως μας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τότε ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀγίας Σοφίας εὐχαρίστως, θέλω εἰπῆ «νὺν

Εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς ἐπεξητήσαμεν, ἵνα σκιαγραφήσωμεν τὴν καθ' ὅλου, τοῦ Δανιὴλ Κοντούδη, ζωὴν, αἱ ἐκφάνσεις τῆς ὁποίας, ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ, τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, διοικητικῷ συστήματι κατατάσσουσιν τοῦτον εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐκλεκτῶν, τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. προσωπικότητων, λόγῳ μορφώσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς πρὸ παντὸς δράσεως τερατισθείσης διὰ τῆς, πρὸς Κύριον τούτου ἐκδημίας, τῷ 1862'.

ἄπολύεις τὸν Δουλὸν σου Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου·
 Εὐχόμενος ἵνα διέλθῃτε τὰς ἀποκρούς ἐν ὑγείᾳ καὶ πάσῃ εὐθυμίᾳ μετ' ὄλον τὸ σέβας τὸ τέκνον καὶ δουλός Σας

Α. Καμπάνης Πρωτοσύγκελλος

Τὴν 11 Φεβρουαρίου 1854 Σύρα

Ἡ δ' ἀπάντησις τοῦ Ζαχαρίου Μαθᾶ ἔχει οὕτω.

«Πρὸς τὸν ἅγιον Πρωτοσύγκελλον Κύριον Α. Καμπάνην.

Εἰς Σύρον.

Ἀθῆναι τῇ 28 Ἰανουαρίου 1854.

Σεβαστέ μοι ἅγιε Πρωτοσύγκελλε.

Τὸ πλήρες φιλικῶν εἰλικρινῶν αἰσθημάτων γράμμα σας τῆς 21 Ἰανουαρίου ἔλαβον. Εἰς αὐτὸ ἐξωγραφίσατε ἄριστα τὴν ἀγαθὴν καρδίαν σας καὶ τὴν δι' ἐμὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν σας· συγχαίροντές μοι δὲ πρὸ τοῦ πράγματος ἐκ μόνης τῆς, τοῦ ἁγίου Σύρου, πληροφορίας δορμώμενοι, μ' ἐβεβαιώσατε καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Σύρου πρὸς ἐμὲ καλλίστην διάθεσιν· καὶ σᾶς εὐγνωμονῶ εὐχόμενος κ' ἐγὼ νὰ μοι ᾖναι καλοὶ οἰωνοὶ τὰ καὶ πρὸ τοῦ τέλους συγχαρητήρια Σας.

Βεβαίως, σεβαστέ μοι, θαυμάζω τὸν ἅγιον Σύρον διὰ τὰ πρὸς ἐμὲ αἰσθημάτων του καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ ἐμοῦ προσπάθειάς του. Ἦμην πολὺ ἀπατημένος διὰ τὸν μεγάλθυμον αὐτὸν Ἀρχιερέα καὶ ἤδη μεταμελοῦμαι, ὅτι πρὸ πολλοῦ ὄφειλον νὰ ἐκτιμῶ τὸν ἄνδρα. Ἄς ὄψεται ὁμως ὁ Σιατιστεύς, ὃς τις ἐγένετο αἴτιος τοῦ νὰ μὴ δυνηθῶ νὰ πλησιάσω καλῆτερα καὶ προτῆτερα τοιοῦτον γενναῖον καὶ ἀξιότιμον Ἱεράρχην. Ἄν ὁ Σιατιστεύς μ' ἄφινε νὰ τὸν πλησιάσω πρὸ τῶν χειροτονιῶν, ἴσως ἤθελον ἐγὼ χειροτονηθῆ πρὸ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ γέγονε, γέγονεν' ἤδη ἐλπίζω πολὺ εἰς τὸν πολλοῦ σεβασμοῦ ἄξιον τοῦτον Ἱεράρχην καὶ δὲν δύναμαι ἐμὴ ἰσοβίως νὰ τὸν σέβωμαι καὶ νὰ τὸν τιμῶ.

Μοὶ λέγετε νὰ σᾶς εἴπω περὶ τοῦ Καρυστίας· τί νὰ σᾶς εἴπω; Μοὶ λέγετε νὰ σᾶς εἴπω, ὅποιαν σῶζει ὑπόληψιν· σᾶς λέγω λοιπὸν οὐδεμίαν· πλήρης ἐπάρεσως, κενὸς νοῦ, κενὸς φρονήσεως, στερημένος ἰκανότητος, ἐπισκοπικῆς διοικήσεως ἄμοιρος, συμπεριφορᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀμέτοχος, κανονικῶν γνώσεων ἀδαής καὶ οἰήσεως πολλῆς μεσῶς.

Τοιοῦτος θεωρεῖται καὶ τοιοῦτος εἶναι. Ἄν κατανοήσῃ τῷ χρόνῳ τὸ ἑαυτοῦ σφάλμα, καλῶς· εἰ δὲ μή, Κύριος οἶδε, ποῦ θὰ κατανήσῃ.

Σᾶς ἀσπάζομαι ἐγκαρδίας καὶ εἰμι ὁ φίλος Σας

Z. Μαθᾶς.

1. Β. Ἀτέση: Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία κ.λ.π. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 274. Ὁ Δανιὴλ ἐτάφη εἰς τό, περὶ τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νεκροταφεῖον. Α. Πασχάλη ἐνθ' ἄνωτ. σ. 213 ὑποσ. 1.

Χάριτας ὁμολογῶ εἰς τὸν ἀπόγονον, τοῦ ὑπ' ὄψιν Ἱεράρχου, ἀξιότιμον κύριον Κων/νον Κοντούδη, εὐαρεστηθέντα ἵνα θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸ ἀρχεῖον τούτου πρὸς χρησιμοποίησιν, ἐξ οὗ ἠρῴσθην πολυτίμως πληροφορίας, δι' ὧν ἡ παροῦσα μελέτη κατέστη πληρεστέρα καὶ συστηματικωτέρα· δι' ὃ καὶ ἀπὸ τοῦ χώρου τούτου ἐκφράζω αὐτῷ τὰς εἰλικρινεῖς μου εὐχαριστίας.